

Een vraag om zegen

Roman

door Tjerk de Reus

Kunst is als een schuimspoor in het water: eventjes ziet het er bruisend uit, om daarna te verdwijnen. Het kunstwerk zelf mag blijven bestaan - als boek, doek of partituur - de betoverende werking was er slechts eventjes. Dit is natuurlijk slechts een van de manieren waarop je naar het verschijnsel kunst kunt kijken. Je kunt ook zeggen: schilders als Dürer en Rembrandt en schrijvers als Willem Elsschot en William Shakespeare zijn scheppers van kunst die zijn betoverende werking elke keer weer bewijst. De schuim-theorie lijkt niet zo sterk, maar hij komt geregeld ter sprake in de roman *Schuim*, geschreven door Robert Anker. Hierin voegt Anker voegt de bedrijvigheid van de Rotterdamse haven samen met de wereld van de kunst.

Kenmerkend voor het proza van Robert Anker (1946) is vooral vaart, snelheid en energie. Dat is een kwaliteit, hij slaagt er meestal goed in om je mee te trekken in over elkaar tuimelende gebeurtenissen, waarvan de snelheid uitgedrukt wordt in 'snelle zinnen': opsommingen, nevenschikkende zinnen, directe en indirecte rede door

elkaar. Iets meer rust zou zinvol kunnen zijn in dit proza, maar daarover straks meer. Inhoudelijk is Anker een auteur die graag over actuele kwesties schrijft, zoals immigratie, de inrichting van de samenleving, malversaties en de economische crisis. In *Schuim* staat een succesvolle Rotterdamse ondernemer centraal. Je krijgt een beeld van de sleepbotenwereld, de rederijen die elkaar concurreren, het slinkse spel om de maximale winst. Deze ondernemer, Dirk Wagenaar, doet het goed in de zakenwereld, maar in zijn privérelaties is het een en al ellende. Zijn vrouw, zijn zoon en zijn dochter (een beroemd violiste) komen allemaal uitvoerig in beeld. Elk van hen kan meepraten over een moeilijke jeugd, over gebrek aan onderlinge warmte en spanning in relaties. Als tegenwicht is er hijgerige seks, maar dat helpt vanzelf niet al te veel.

In dit schamele familie-circuit figureert ook een dominee, een huisvriend van de familie. Zo'n dominee is een zeldzaam verschijnsel in Ankers oeuvre, waarin eigenlijk nauwelijks godsdienstige belangstelling valt te ontdekken. Maar nu dan toch een heuse dominee, die we als lezers van dichtbij meema-

ken. We horen hem preken, hij laat zijn gemeente zingen uit het Liedboek: Anker heeft keurig coupletten van Jan Wit en Oosterhuis overgetypt in zijn roman. De dominee gelooft echter niet dat

Anker heeft weinig te melden en slaagt er niet in iets neer te zetten dat blijft haken

God bestaat, maar 'daarom kunnen we nog wel in hem geloven'. Het geloof geeft je per slot van rekening troost en houvast. Net als de kunst, en eigenlijk ook net zo ongrijpbaar. Na enige tijd raakt de dominee volop betrokken in het drama dat rond Dirk Wagenaar ontstaat. Dit drama is beschreven met een grote dosis effectbejag en bevat spanningsvolle ingrediënten. In korte tijd doet zich een overspelig liefdesavontuur voor, een familieconflict (met advocaten en rechters erbij), een echtscheiding, een zelfmoord en een orgie. Maar al dit getrompetter kan niet verhullen dat Anker in

feite weinig te melden heeft en er niet in slaagt iets neer te zetten dat blijft haken. Dit heeft ook iets te maken met de moordende snelheid waartoe Anker zichzelf kennelijk verplicht. Hoe zou het zijn als Anker zijn verhaal niet eindeloos opdrijft, maar het ook eens tot rust laat komen? Misschien zou het ruimte geven aan bespiegelingen, zodat zich iets verrassends kan voordoen: een inzicht, een gewaarwording die het reguliere te boven gaat.

Troost

Deze roman is geen literair meesterwerk, Anker schreef betere boeken - maar toch heb ik *Schuim* met interesse gelezen. Dit heeft iets te maken met de centrale rol die de dominee krijgt toebedeeld en wat deze eerwaarde heer in andere personages oproept. Onmiskenbaar zit de dominee in de middelste cirkel van deze roman; wie hij is en wat hij zegt, doet ter zake. Dat geldt zeker ook voor zijn vrouw, die eigenlijk het betere ik is van de predikant. Hij gelooft niet, laat dat ook weten aan zijn omgeving. Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Mensen hebben een diepgewortelde verwachting van een dominee, als vertegenwoordiger van het goddelijke mysterie. Dat blijkt wel als te-

gen het einde van de roman een van de personages komt vragen om een 'zegen'. Dat is nogal opmerkelijk, want geen van de personages is religieus, ze hebben nauwelijks belangstelling voor godsdienst. Ze praten wel vaak over de zin des levens, er wordt nogal eens gevraagd wat houdbare 'troost' zou zijn (het woord 'troost' valt achttien keer in de roman). Kunst misschien? Muziek is als schuim, zoals we al hebben vastgesteld: 'Je kunt er prachtige bellen van blazen, iriserend, doorzichtig en pats, dan zijn ze weg.' Niettemin is de vraag naar troost hardnekkig en dit komt tot uiting in de vraag een 'zegen' te mogen ontvangen. Dat is geen toevalligheid, het is op dat moment in de roman een zwaarwegende en serieuze vraag. Het zou interessant zijn als Anker een volgende roman een stap verder durft te gaan door het verlangen naar troost, dat ook in kunst een rol speelt, voluit ernstig te nemen - een tikje ernstiger liefst dan het dominante westerse wereldbeeld hem toestaat.

i *Schuim*. Robert Anker. Querido, 19,99 euro

Het rijke verleden van arm Achtkarspelen

Historie

door Bearn Bilker

Het eigenzinnige *Achtkarspelen* verdient een historisch overzicht en eindelijk ligt het er nu. Simon Hoeksma uit Drogeham, een enthousiast amateurhistoricus, heeft zich voor de zware taak gesteld het historisch panorama van Achtkarspelen te leveren.

Het lijvige boek begint in de prehistorie en loopt tot circa 2010. Overzichten van gemeenteraadsleden, wethouders, een stamboom van de familie Van Haersma (helemaal zonder jaartallen), een familie zo beduidend voor Achtkarspelen, een tijdstafel, met alle jaartallen waarin iets belangwekkends gebeurde, completeren het geheel.

'Oars as oars' zo begint het boek, en hij citeert daarmee Spahr van der Hoek. Zelfs de naam Achtkarspelen wijkt af van overige gemeentenamen in Fryslân. Het betekent acht kerkdorpen. Het Latijnse 'Octo Parrochiis', acht parochies, zou de oorsprong zijn. Rond 1338 is er sprake van acht dorpen, maar al snel

zijn het er negen en sedert lang twaalf.

In het eerste hoofdstuk wordt vanuit de prehistorie verklaard hoe Achtkarspelen is ontstaan. Zoals zo vaak is ook hier de grondsoort bepalend voor het verdere verloop. Er zijn nog overblijfselen uit die tijd, zoals de pingo's die men meer ziet in dit deel van Fryslân. Ze zijn ontstaan door omhoog gekomen kwelwater. De veenvorming ontstond rond 10.000 voor Chr. Veenmos en bomen kwamen in de plaats van de pingoruïnes. In de middeleeuwen kwam er permanente bewoning. Dorpen en kerken ontstonden en zo ook de parochies met hun typische namen, zoals Augustinusga. Suderhusen was het gebied ten zuiden van de Lauwers, en is al sinds jaren Surhuizum. Heel interessant in Achtkarspelen zijn nu nog steeds de opmerkelijke kavellijnen. Die dateren al van de middeleeuwen. Alle lijnen zijn gericht op de beide rivieren, de Lauwers en de Rijd. Het dorp Kortwoude en de kerk Sint Gangolfus hadden geen achterland en als er

sprake was van overstromingen stond het water tot aan het dorp en de kerk. In 1441 was het water weer hoog in Kortwoude en de kerk stond op instorten. Paus Eugenius IV geeft dan toestemming om de kerk af te breken en de parochianen konden nu naar de kerk van Surhuizum. In Gerkesklooster stond natuurlijk een klooster, gesticht door Gerke Harkema, en ook voor nonnen was er een klooster.

Slechte tijden

Boeiend is het hoofdstuk dat de periode van 1550 tot 1795 bestrijkt, over de vererving, het grootgrondbezit met de rijke boeren en de eerste echte armoe. Ook valt de opstand tegen de Spanjaarden in dit hoofdstuk. Rijkdom en aanzien van enkele families die een state stichtten, kwam ook voor in Achtkarspelen en dan vooral in Buitenpost. Denk aan de Mejontsma's en vooral de Haersma's en zo kwamen Haersmastate, Herbrandastate en Mejontsmastate tot stand. Dit was niet echt Fryske jonkeradel, maar meer aanzienlijke boerenfamilies. Toch wa-

ren het slechte tijden, vooral in de tweede helft van de 18e eeuw. Driemaal brak een veepestepidemie uit.

Hoeksma beschrijft gedetailleerd de economische ontwikkelingen in latere tijden, maar ook het onderwijs, dorpsverenigingen en vrijetijdsbesteding, molens, landschappelijke ontwikkelingen en waterschappen, de Tweede Wereldoorlog, niets wordt overgeslagen. En al helemaal niet de kerkelijke ontwikkelingen, want er zijn vele kerken in diverse variaties in Achtkarspelen, die vooral ook ontstonden uit een diepe behoefte en een interne geloofsstrijd, zoals de kerken van de kleine luiden.

De armoe was een begrip in deze gemeente. Dominee Tonnis van Duinen uit Surhuisterveen schreef er een boekje over. Hij bezocht de Surhuisterveensterheide en beschreef de situatie van de armoe die hij er aantrof. Er stonden wel 80 hutten. Alleen het dak verhoefte zich boven de grond. Dominee vindt het vreselijk dat mensen zo moeten leven. Ook dominee Sybillus Kijlstra,

vrijzinnig predikant te Rottevalle, bezocht de Surhuisterveensterheide en schreef er in 1898 over. 'Een noodkreet om hulp en erbarmen.' Een zware tijd en een donkere bladzij uit de historie. Geen wonder dat men aanhanger werd van het nieuwe evangelie, dat van het socialisme, van Ferdinand Domela Nieuwenhuis, 'Us ferlosser', aldus Hoeksma.

Het is een goed gedocumenteerd en volledig boek geworden. Men is gefascineerd door de veelheid van feiten. Gesteld op steeds vermelde bronnen en met zeer veel afbeeldingen. Achtkarspelen staat bekend als een gemeente met een arm verleden, maar uit dit boek blijkt dat het een heel eigen en zeer rijk verleden kent. Alle lof voor Hoeksma.

i *Achtkarspelen. Rond de tweesprong van Lauwers en oude Ried*. Simon Hoeksma. Uitgeverij Elikser Leeuwarden, 18,95 euro

